

Lương Ôn Như gia huấn

Cổ nhân hữu tam bất hoặc, viết: tửu, sắc, tài; hữu tứ đại giới; viết: tửu, sắc, tài, khí, kim đương gia nhập yên, bác, nhi tổng danh chi viết lục tặc, thử lục tặc giả, giai vi nhân chi đại dục, nhi thực vi nhân chi đại hại, ngã thường thâm giới chi nhi bất hoặc, nhất sinh tinh lực toàn tại vu thử, phạm ngã tử tôn, thiết nghị khác thủ gia huấn vật phạm vật vong.

Dịch nghĩa: Người xưa nói, có ba điều mê hoặc, đó là rượu, sắc và tài sản; lại có bốn điều đại kỵ: rượu, sắc, tài sản và tính khí. Nay thêm thuốc phiện, cờ bạc, hợp lại gọi là “lục tặc”. Sáu thứ vừa nêu đều là ham muốn lớn nhất của con người, đồng thời cũng là mối họa lớn nhất của đời người. Ta thường nghiêm khắc răn dạy bản thân không được dao động, suốt đời giữ vẹn tinh thần để tránh xa chúng. Khi ta là bậc trưởng tôn, phải chú trọng việc nghiêm khắc dạy bảo con cháu không phạm phải những điều dẫn đến suy đồi.

Lời mở đầu

Mê tửu thì loạn mất tâm tính, nhân cách, tham sắc thì hao tổn khí lực tinh thần, hai sự ấy rất là hại sinh. Tiền của cốt yếu là sự lưu thông, phải biết làm ra của, lại phải biết dùng của, tham của thì là trọc phú hèn hạ, mà không có chí cao thượng, không hay làm sự công ích. Khí là “huyết khí chi nộ”; người vẫn nên có khí, nhưng phải tuân theo nghĩa lí mà làm, mới là đại dũng. Nếu chỉ thượng khí, mà nóng nảy giận cần, thì chuyện nhỏ hóa ra chuyện lớn, giận nhỏ thành ra vạ to, nên phải biết mà răn trước. Yên là thuốc phiện, nghiện thuốc thì đêm ngày chỉ biết quẩn quanh với se lọ⁽¹⁾, không làm được việc gì nữa, mang tiếng thẳng keo mà mất cả danh giá. Bạc là đánh bạc, đánh bạc thì là tham của phù vân, dẫu cho may ra có được lúc này, rồi lại cũng có lúc thua, giàu chiều hôm, khó sớm mai, hẳn không giữ được sản nghiệp.

Sáu điều ấy ai mà chẳng muốn, song không biết mà quá độ, thì làm tổn hại đến tinh thần, cũng như sâu “tặc”

(1) Se lọ: ống điếu, dùng để hút thuốc phiện.

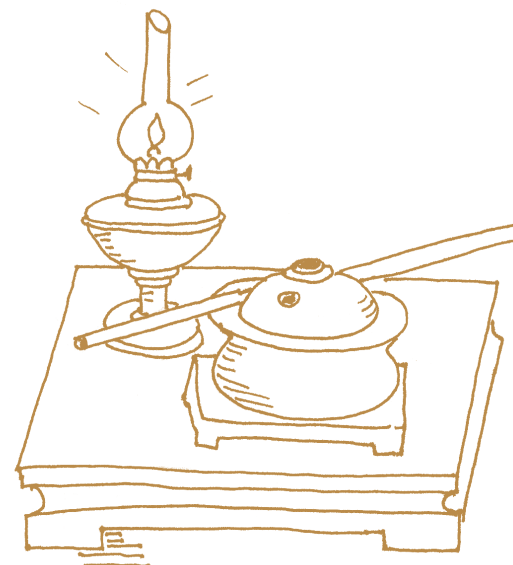
ăn trong ruột cây lúa, không bao giờ mọc lên được nữa, thế là lục “tặc”, tóm lại mà nói, tưu, sắc, tài, chỉ nên thích ở mức trung thôi, không nên uống rượu quá độ, không nên ham mê sắc dục, không nên tham của bất nghĩa, khí thì theo nghĩa lý mà làm, yên bác thì nhất thiết cấm chỉ; trừ được lục tặc, mới có thể hoàn thiện nhân cách, vinh hiển gia thanh.

Đời bây giờ thế giới giao thông, càng ngày càng rộng, thì nhân quần cạnh tranh, càng ngày càng dữ. Người nào hơn thì được, kém thì thua, vốn là công lệ trời sinh. Muốn được hơn người, trước phải biết học.

Học có ba sự rất cần: một rằng “thể dục” là phải giữ gìn ăn uống và cư xử, biết cách vệ sinh, khiến cho thân thể thường được khỏe; hai rằng “trí dục” là phải chuyên cần luyện tập, trước học phổ thông, sau học chuyên môn, khiến cho trí thức càng thêm thông thái; ba rằng “đức dục”, là phải lập chí cao thượng, làm việc nhân nghĩa, trước mưu độc thiện, sau mưu kiêm thiện⁽¹⁾, để hoàn thiện nhân cách, thân danh vinh hiển.

Tóm lại mà nói, trong ba sự đó, “đức dục” càng là cốt yếu, nếu “thể dục” mà không có đức, thì dầu sức vóc béo tốt, mà cây khỏe làm càn, cũng chẳng qua là vũ đoán, “trí dục” mà không đức, thì dầu khôn ngoan linh lợi mà vô nhân bạc nghĩa, thì cũng chẳng khỏi là tiểu nhân, cho nên có “thể dục” để cho mạnh khỏe mà đảm đang mọi

việc; có “trí dục” để cho sắc sảo mà tính toán mọi việc, lại phải lấy “đức dục” làm căn bản, thì dừng là đại dừng, chỉ là đại chí, mới được là “vũ trụ hoàn nhân”. Người ta ở đời trên phải có chằng, dưới phải có rễ. Nếu không có tổ phụ thì thân mình bởi đâu mà sinh ra, không con cháu thì nòi giống làm sao mà còn mãi. Có tổ phụ thì phải lo báo đáp, đừng quên nguồn, có con cháu thì phải lo giáo dục, đừng cho thất nghiệp. Báo đáp tổ phụ thì gọi là hiếu, giáo dục con cháu thì gọi là từ. Hiếu và từ đều là đức tốt, nay ta lấy hai đức ấy mà dạy.

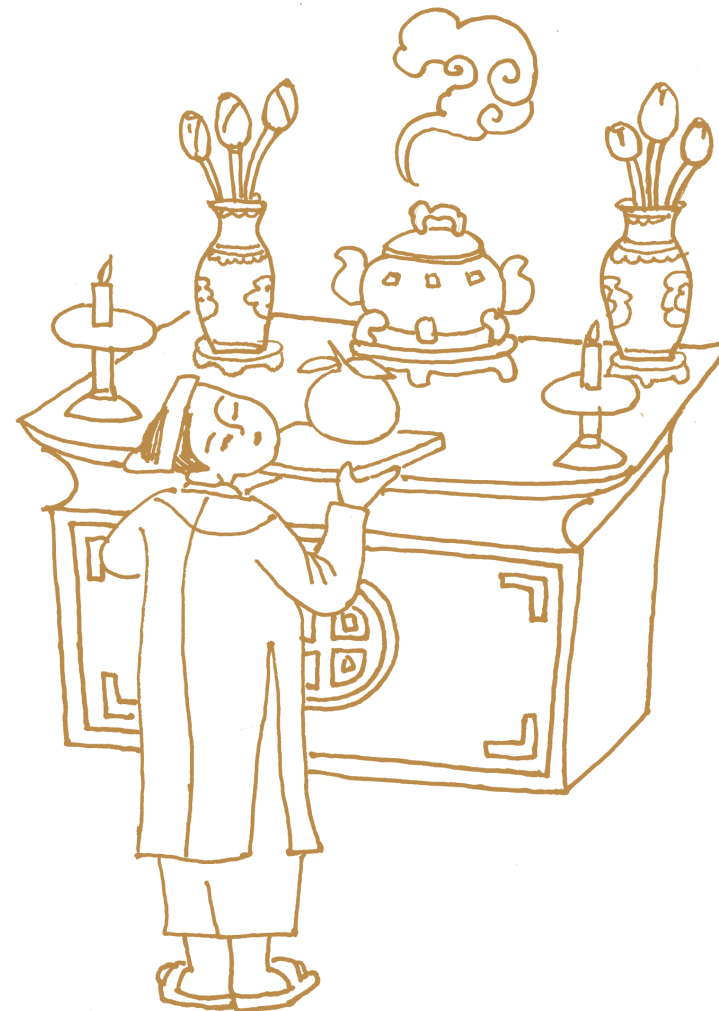

(1) Trước mưu độc thiện, sau mưu kiêm thiện: Trước tiên phát triển đức tính tốt, sau mở rộng đức hạnh.

BẢO ĐÁP TỔ TIÊN

Dưỡng sinh

Con thờ cha mẹ quý từ lúc người còn sống, nếu lúc sống không biết hiếu dưỡng, thì ngày sau dầu dùng tam sinh cửu đỉnh⁽¹⁾ mà tế, thì cũng chỉ là hư văn⁽²⁾ mà thôi. Nhà có của thì hiếu dưỡng còn dễ, nhà nghèo mà vẫn cung dưỡng, thì mới thực sự là hiếu. Hiếu có hai đạo, như giàu thì của ngon vật lạ, nghèo thì canh đậu cơm rau để nuôi cha mẹ, thế là *dưỡng khẩu thể*⁽³⁾. Đối với cha mẹ thường thường vui vẻ ân cần, không có chửi mềo mắng chớ, đá thúng đụng nia, để phiền lòng cha mẹ, thế là *dưỡng chí*⁽⁴⁾. Như vậy, việc hiếu thảo là ngoài thì tận tâm, trong thì tận chí, thế mới là phải đạo làm con.

(1) Tam sinh cửu đỉnh: Tam sinh: ba lễ vật để thờ cúng, gồm sinh vật sống trong nước (thủy), sinh vật sống dưới đất (thổ) và sinh vật sống trên trời (thiên). Cửu đỉnh: chín chiếc đỉnh để cắm hương.

(2) Hư văn: văn tự không thực, vô nghĩa.

(3) Dưỡng khẩu thể: chăm sóc về thể chất.

(4) Dưỡng chí: chăm sóc về tinh thần.

Tang tế'

Dưỡng sinh đã nên như trên kia rồi, đến lúc tống tử⁽¹⁾, càng là việc thờ thân lớn thứ nhất, phải trong lòng cực kì thương nhớ, sửa quan quách khâm liệm cho tử tế, năm ba ngày mà đưa chôn. Ở làng thì chôn vào nghĩa địa, hoặc gò đồng; ở tha phương thì chôn vào chỗ cao rộng, xây lập mộ chí cho khỏi quên. Mỗi năm phải một lần đi tảo mộ, trong ba năm đừng có tụ họp mà yến ẩm. Còn với vàng mã, chay tiểu, kiêng hướng, kiêng tuổi, xem ngày, xem bói, tìm đất cầu phúc, nhất thiết đừng dùng.

Ta có tục đến ngày giỗ thì làm cỗ bàn mời khách khứa ăn uống, lấy thế làm vui làm sang. Nhưng ngày giỗ là ngày cha mẹ mất, con cháu nên thương nhớ cả đời mà không quên, cho nên lễ xưa gọi ngày kị là “Chung thân chi tang” 終身之喪⁽²⁾. Nếu mà lại yến ẩm làm vui, so về tình lí thực là không hợp. Thế thì làm sao phải đặt ra kị lập⁽³⁾? Là bởi vì tổ tôn đã mất rồi, nếu lâu không nhắc đến thì quên mất, cho nên phải mỗi năm một lần kị, một lần lập, để cho lâu mà không quên, chứ không phải là người chết phải đợi có ăn uống rồi mới còn mãi đâu. Người đời xưa mà dùng sinh từ⁽⁴⁾ cỗ bàn để cúng tế, nghĩa là

thờ chết như thờ sống, cũng không phải là vô lí. Song ta riêng nghĩ: người đã mất rồi thì thể phách về đất, mà tinh linh lên trời, không biết ở đâu. Người sau tưởng vọng mà cúng tế, chỉ quý thành kính thanh khiết, như đạo Gia-tô⁽¹⁾ chỉ dùng hoa thơm đèn sáp, thế là thích nghi; con cháu kính nhớ tổ tiên, nên làm bức tranh truyền thần treo ở chỗ ngồi, thường thường trông nhớ, đến khi kị lập cúng tế, chỉ dùng hương hoa đèn nến bày chỗ thờ, hội họp con cháu thân thích mà chiêm bái, rồi thì tùy gia phong kiệm⁽²⁾ làm cỗ mà chuyện trò ăn uống. Còn với tôn khách vắng lai, nên dùng ngày sinh con, cưới con, hoặc nhà mới, hoặc ngày nghỉ, hoặc sinh nhật mình, hội anh em đến mà yến ẩm vui chơi, là phải lẽ.

Tục ta trọng tiền nhân di hài, dùng phép thổ táng, mỗi năm một lần đi tảo mộ để cho kính nhớ mà khỏi quên, thực là hợp lí, không nên bỏ. Còn như tin sách địa lí tìm đất để cầu phát phúc, cất đi cất lại khiến cho linh sản không yên, thực là vô vị. Nay xem các nước Âu Mỹ, hoặc dùng thủy táng hoặc dùng hỏa táng, mà nước người ta vẫn được phú cường thịnh vượng, bởi vì người ta biết cách vệ sinh, biết đường học vấn, cho nên nhiều người mà thông thái, có phải nhờ vào hòn đất đâu. Nay nước ta nên mỗi làng lập một khu nghĩa địa, tùy vào lượng người ở nhiều ít mà chia làm nhiều khu, mỗi họ nhận giữ một khu, khi có tang cứ đó mà chôn, lập mộ chí làm tiêu biểu. Còn như xem ngày, xem bói, kiêng hướng, kiêng tuổi, vàng mã, chay tiểu nhất thiết không nên mê tín nữa.

(1) Tống tử: chôn cất người chết.

(2) Chung thân chi tang: tang lễ suốt đời.

(3) Kị lập: cúng tế.

(4) Sinh từ: đến thờ một người, lúc người đó còn sống.

(1) Đạo Gia-tô: đạo Kitô, Thiên Chúa giáo.

(2) Phong kiệm: giàu nghèo.

Gia phả

C

ha truyền con nối, mỗi đời mỗi đổi, nếu không có gia phả thì ngày sinh ngày kỵ biết đâu mà nhớ, họ xa họ gần biết đâu mà nhận. Cho nên nhà phải làm gia phả, để nhớ danh hiệu, nhận họ hàng, cũng như nước có quốc sử vậy. Cách viết gia phả như sau: đời trước nhất thì là *đệ nhất đại*, đời thứ hai biên là *đệ nhị đại*, đời thứ ba biên là *đệ tam đại*, đến mười đến trăm, cứ tuần tự thế mà kể lần đi, mỗi đời biên tên gì, hiệu gì, sinh năm nào, tháng nào, ngày nào, mất năm nào, tháng nào, ngày nào, mà để ở đâu, mấy anh em chị em, mấy con trai, mấy con gái, biên vào gia phả cho kỹ lưỡng, mà giữ lấy, đừng để sai mất.

GIÁO DỤC CON CHÁU

Cái đạo yêu con

Người ta có con ai mà chẳng yêu, song người thực sự biết yêu cũng ít. Có câu phương ngôn rằng: “Yêu con cho đòn cho vọt, ghét con cho miếng ngọt miếng bùi”, câu ấy rất có lí thú. Nghĩa là yêu con mà sợ nó học hành khó nhọc, chỉ để mặc nó ăn chơi, để lúc lớn lên thành đứa thất nghiệp, yêu con như vậy thực là ghét con, thế thì tất phải biết giáo dục con cho sớm. Khi còn nhỏ thì ăn chơi cho có tiết độ, đừng để sinh bệnh. Đến lúc hơi lớn, bấy giờ thì giờ một khắc, đáng giá nghìn vàng, không kể trai gái đều bắt đi học, không học thì cho đòn vọt, trước học phổ thông, sau học chuyên môn, tùy đứa nào muốn làm nghề gì cho học nghề ấy, phải đến tốt nghiệp. Đó mới thực là yêu con, thế mới thực là đạo yêu con.

